Oslo og Viken 2022 - 2026

Handlingsplan for økt økologisk produksjon, omsetning og forbruk

Buskerud og Østfold Bondelag
Coop
Gartnerhallen
Hvam videregående skole
Kalnes videregående skole
Matvalget
Norsk landbruksrådgivning
Nortura
Oslo Akershus Bonde- og Småbrukarlag
Regionkontor landbruk Lørenskog, Oslo og Rælingen
Servicegrossistene
Statsforvalteren i Oslo og Viken
Viken Fylkeskommune
Økologisk Norge

Innhold

Om handlingsplanen 4

Visjon 5

Bakgrunn - styringsdokumenter 6

3.1 Status for økologisk produksjon, omsetning og forbruk i Oslo og Viken og i utlandet 7

Satsingsområder i verdikjeden og tiltak 14

4.1 Produksjon 15

4.2 Distribusjon og omsetning 16

4.3 Offentlig forbruk 16

4.4 Myndigheter 18

Kilder 19

1

Om handlingsplanen

Handlingsplanen for utvikling av økologisk landbruk i Oslo og Viken 2022 – 2026, beskriver og spisser satsingen på økologisk produksjon, omsetning og salg av regionale, økologiske produkter fra landbruket i Oslo og Viken. Oppdraget med å lage handlingsplanen er gitt av Partnerskapet for landbruksbasert næringsutvikling i Oslo og Viken i 2021, som del av Landbruksstrategi 2021 – 2030 for Viken fylkeskommune. Partnerskapet består av landbrukets næringsorganisasjoner, Viken fylkeskommune, Oslo kommune, Innovasjon Norge og Statsforvalteren.

Hensikten med en økologisk handlingsplan er å utforme og anbefale tiltak som kan bidra til økt produksjon, omsetning, etterspørsel og forbruk av norske økologiske produkter fra landbruket i Oslo og Viken. Dette er et veiledende beslutningsdokument for RT- og RK-midlene (regionale tilskuddsmidler til landbruket) og investeringsmidlene til Innovasjon Norge regionalt. Gjennom samarbeidet med regionale aktører i offentlig og privat sektor, har vi kommet frem til en felles plan som synliggjør viktige utfordringer og tiltak for produksjon, distribusjon og omsetning, privat og offentlig forbruk og ansvar hos myndigheter. Planen kan gi et bidrag til kommunale og nasjonale planer.

Planen kan bidra til å løfte frem miljøbidraget fra økologisk produksjon i rulleringen av Regionalt Miljøprogram (RMP). Handlingsplanen kan også være en veileder og en orienteringsramme til inspirasjon for alle aktørene som har deltatt, i deres egne arbeid med å fremme økologisk produksjon, omsetning og forbruk.

Handlingsplanen er utarbeidet i samråd med en referansegruppe som består av representanter fra hele matverdikjeden; Viken fylkeskommune, Buskerud Bondelag, Østfold Bondelag, Oslo Akershus Bonde- og Småbrukarlag, Økologisk Norge, Norsk landbruksrådgivning, TINE, Nortura, Gartnerhallen, Coop, Servicegrossistene, Matvalget, Hvam og Kalnes videregående skoler, Regionkontor landbruk Lørenskog Oslo og Rælingen, og Statsforvalteren i Oslo og Viken.

En arbeidsgruppe bestående av representanter fra Viken fylkeskommune, Oslo kommune, Norsk landbruksrådgivning Viken, Landbrukets Økoløft og Statsforvalteren i Oslo og Viken har hatt ansvar for form, tekst og sluttføring av planen.

Planen består av en visjon, situasjonsbeskrivelse med statistikk, samt en del med tre hovedområder i verdikjeden og myndigheter. I de tre hovedområdene beskrives de utfordringer, mål og satsingsområder for økologisk landbruk i fylket som kommet frem i dialog med referanse- og arbeidsgruppa for planen. I en del av satsingsområdene er det klart definert hvem om er ansvarlig for gjennomføringen. For andre områder skal dette ansvar settes i de årlige tiltaksplaner som skal følge denne handlingsplanen. Statsforvalteren vil koordinere og følge opp planen. Tiltaksplanene vil bli utviklet i samråd med aktuelle aktører og med referansegruppa.

Vi takker for alle høringsinnspill i prosessen med å sluttføre planen.

2

Visjon

- Flere bønder velger å legge om til økologisk produksjon og opplever lønnsom drift, rettferdig lønn og arbeidsvilkår
- Direktesalg av økologiske produkter fra produsent til forbruker er muliggjort
- Forbrukerne har kunnskap om og velger norsk økologisk mat
- Offentlig sektor prioriterer og støtter produksjon og forbruk av norsk økologisk mat
- Distribusjon- og omsetningsleddet, dagligvarebransjen, hotell- og serveringsbransjen tilrettelegger for økt etterspørsel, omsetning og forbruk av økologiske varer fra Oslo og Viken

Økologisk landbruk kan bidra til å nå flere av FNs bærekraftsmål.

3

Bakgrunn - styringsdokumenter

Handlingsplanen gjelder i fire år, frem til og med 2026, og styringsdokumentene (fra A-G) er et utgangspunkt for planen. Planen vil være veiledende for de årlige tiltaksplaner som skal følge denne handlingsplan. Satsingsområdene er utformet gjennom innspill fra deltakerne i referanse- og arbeidsgruppa, og er tilpasset utfordringene i fylket.

A. Statsforvalteren skal bidra til videreutvikling og økning av økologisk matproduksjon og forbruk i Oslo og Viken, ifølge tildelingsbrevet fra Landbruks- og matdepartementet for 2022.

B. I Hurdalsplattformen er det slått fast at regjeringen vil *«stimulere til auka produksjon og omsetnad av lokalmat og -drikke og økologisk mat»* (Hurdalsplattformen, 2021).

C. Nasjonal strategi for økologisk jordbruk 2018 – 2030 har som mål å stimulere til økologisk produksjon som er etterspurt i markedet. Økologisk matproduksjon skal bidra til at etterspørselen etter økologisk mat kan dekkes av norsk produksjon. Dette kan bidra til økt matmangfold og mulighet for næringsutvikling og verdiskaping. Strategien vektlegger kunnskap og kompetanse, tilrettelegging for økologisk produksjon og utvikling av en effektiv verdikjede.

D. Økologiprogram 2019 – 2030 fra Landbruksdirektoratet, oppdatert 10.09.21:
«Målet er at økologisk matproduksjon skal bidra til etterspørselen etter økologisk mat, og være dekket av norsk produksjon, så langt det er mulig. Dette vil bidra til økt matmangfold og mulighet for næringsutvikling og verdiskaping knyttet til de gardene som driver økologisk produksjon. Økologiske driftsformer stiller ekstra krav til miljø og dyrevelferd i produksjonen og har positiv effekt for biologisk mangfold, jordkvalitet og jordstruktur. Videreutvikling av økologisk jordbruk kan gjøre norsk jordbruk mer miljøvennlig. Økologisk mat inngår som en naturlig del i etableringen av Matnasjonen Norge (s.8)».

E. Landbruksstrategien 2021 – 2030 for Viken fylkeskommune, innsatsområde 3:
Bærekraftig arealbruk, matproduksjon og ernæring har følgende om mål og strategi for økologisk produksjon: *«Landbruket i Viken skal være nyskapende og ha en mangfoldig matproduksjon slik at forbrukerne får det de etterspør. Det skal stimuleres til produksjon av nye sorter, utvikling av nye produkter og produksjon av økologisk mat som det er etterspørsel etter i markedet. Viken fylkeskommune vil selv gå foran som et godt eksempel på bruk av lokalmat og økologisk mat (s.26)».*

F. Økologisk landbruk inngår som en naturlig del av et mangfoldig og bærekraftig norsk landbruk og kan bidra til å nå flere av FNs bærekraftsmål: nr. 2: *Utrydde sult, oppnå matsikkerhet og bedre ernæring og fremme bærekraftig landbruk,* nr. 3 *God helse*, nr. 6 *Rent vann og gode sanitærforhold*, nr. 11 *Bærekraftige byer og samfunn*, nr.12 *Ansvarlig forbruk og produksjon*, nr.13 *Stoppe klimaendringene*, nr.14 *Liv under vann*, nr.15 *Liv på land* og nr. 17 *Samarbeid for å nå målene*. Dette gir oss viktige føringer for utviklingen av det økologiske jordbruket. FNs bærekraftsmål er verdens felles arbeidsplan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030.

G. FUSILLI - prosjektet: Statsforvalteren bidrar inn i dette EU-finansierte prosjektet (www.fusilli-project.eu). Økologisk handlingsplan inngår i prosjektets arbeid med å utvikle et bærekraftig matsystem i Osloregionen.

3.1 Status for økologisk produksjon, omsetning og forbruk i Oslo og Viken og i utlandet

Situasjonen med en relativt lav produksjon av norske, økologiske varer i dag vil kunne bidra til en økt etterspørsel etter importerte økologiske produkter. Dersom vi skal unngå å svekke matsikkerheten, bør etterspørselen dekkes av økt norsk, økologisk produksjon.

Denne delen omhandler status for produksjon, distribusjon, omsetning og forbruk i vår region. Myndighetene sin rolle blir kort omtalt og belyst i egen del. Avslutningsvis blir arbeidet med økologisk landbruk i EU, og Norden spesielt, beskrevet.

Produksjon

Oslo og Viken har et velutviklet og allsidig, økologisk landbruk med størst antall primærprodusenter, dvs. 454 foretak, sammenliknet med de andre fylkene. Regionen har 23 % av landbruksforetakene som driver økologisk i Norge (= totalt 1957 foretak). Vi har en stor andel av landets økologiske produksjon, spesielt innen planteproduksjoner som eng og innmarksbeite, urter, bær, grønnsaker, veksthus-kulturer og korn. Innen husdyrproduksjon har Oslo og Viken en stor andel av ammekyr, melkekyr og andre storfe, verpehøns, livkylling og bier (Debio 2021). Antall foretak som har Debio-godkjenning utgjør likevel kun 7 % av totalt antall landbruksforetak i Oslo og Viken.

Over halvparten av det økologiske kornet i landet ble produsert og levert i Oslo og Viken i 2020. De økologiske kornbøndene produserte i overkant av 8 000 tonn korn, som tilsvarer vel 52 % av alt økologisk korn produsert i Norge i 2020.

Figuren nedenfor viser utviklingen i Oslo og Viken sin andel av totalt økologisk areal, foretak og to utvalgte husdyrslag fra 2002 til 2020. Antall foretak viser en svak oppgang, fra 19,5 % til 23 % av alle økologiske foretak i Norge.

Kilde: Landbruksdirektoratet.

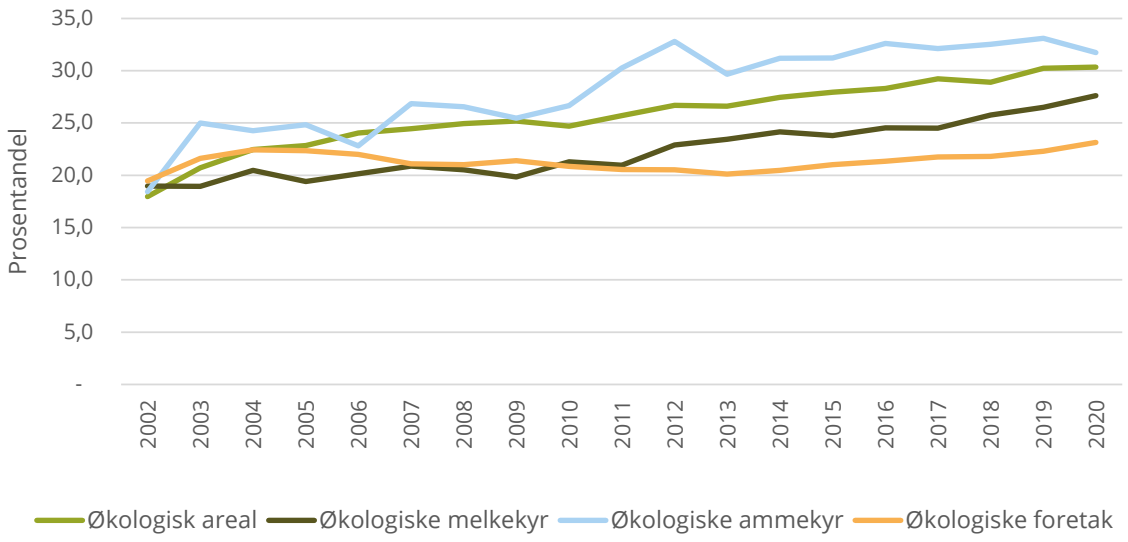

Det økologiske arealet har økt jevnt fra 18 % i 2002 til 30 % i 2020 - av totalt økologisk areal i Norge. Andelen ammekyr har flatet noe ut, mens antall økologiske melkekyr har økt jevnt, og utgjorde 27 % av andelen melkekyr i Norge i 2020 (Kilde SSB og Landbruksdirektoratet). Oslo og Viken har en stor økologisk andel i antall foretak og arealer i Norge, sett under ett.

Figuren nedenfor viser utviklingen i antall dekar økologisk areal og karensareal i Oslo og Viken fra 2002 til 2020. Kilde: Landbruksdirektoratet.

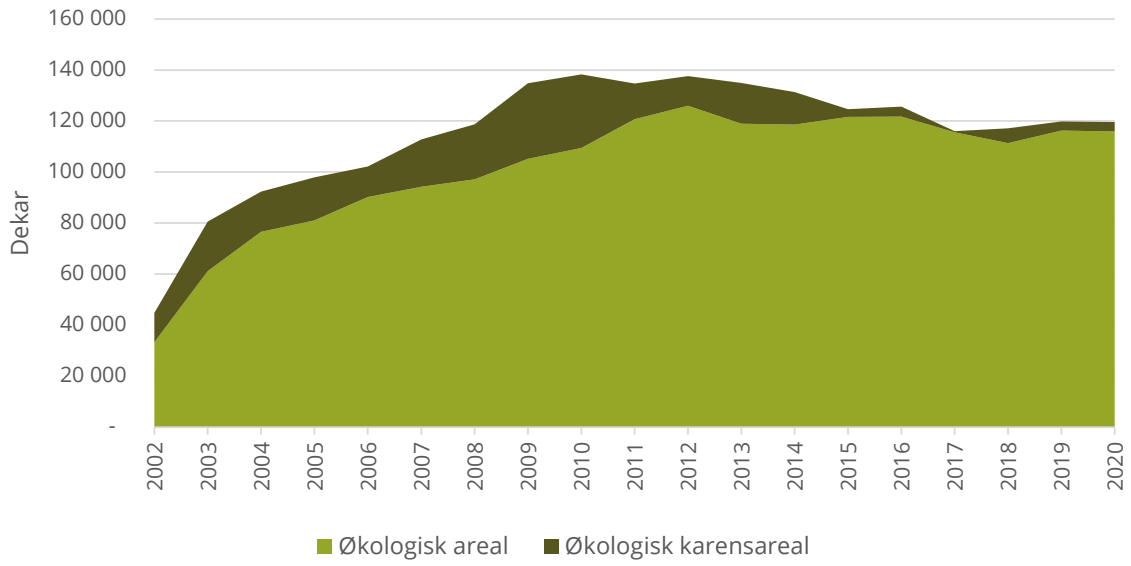

Med umiddelbar nærhet til landets største marked, har økologiske produsenter i Oslo og Viken et stort potensial til å dekke en økende etterspørsel etter økologiske produkter. Det forutsetter at omlegging til økologisk drift er lønnsomt. Det økologiske arealet, inkludert karensareal, utgjør kun 6,4 % av totalt jordbruksareal i Viken, og i Oslo 29,2 % av totalt jordbruksareal. Landbruksnæringa har derfor muligheter til å øke andelen av økologisk jordbruksareal og utnytte markedsnærheten til landets største marked for mat. På landsbasis har Oslo og Viken til sammen 30 % av landets øko-arealer. Det er viktig å legge til rette for de økologiske foretakene, både økonomisk og gjennom å styrke nettverk og kompetansedeling, slik at de fortsetter som Debio-sertifiserte foretak i fremtiden. Det er også viktig å stimulere til at flere gårdbrukere velger å legge om driften fra konvensjonell produksjon til økologisk.

Distribusjon og omsetning

Distribusjon omhandler markedsføring, handel og transport av økologiske varer. Distribusjons-kanalene består av distributører, grossister, detaljister og importører. Omsetningsleddet for landbruksvarer omhandler dagligvarehadelen, samvirker, REKO, abonnementsordninger og andelslandbruk. Viken har gode forutsetninger for omsetning og distribusjon av økologiske varer, med relativt korte avstander mellom by og land og med et mangfold av ulike aktører. Det finnes ingen statistikk for omsetning av øko-varer i fylket. Landbruksdirektoratet har nasjonale tall som viser ulik anvendelsesgrad for økologiske råvarer som f.eks. kjøtt (55 %), melk (54,5 %).

Offentlig og privat forbruk

Oslo og Viken utgjør et stort og viktig marked for økologiske produkter fra landbruket. Det finnes ingen gode offisielle tall for salg og omsetning for vår region. Oslo og Viken med 1,9 millioner mennesker utgjør en viktig del av markedet for økologiske produkter, både til private husholdninger og offentlige storkjøkken.

Viken fylkeskommune og Oslo kommune har begge vedtak om økt økologisk forbruk i sine offentlige storhusholdninger og kantiner. Det er også flere andre skoler og institusjoner i Oslo og Viken som har kommet langt med en høy andel økologisk forbruk i sine kantiner, eksempelvis Ål vgs. og Eiker vgs.

Byrådet i Oslo kommune har utviklet en strategi for bærekraftig og redusert forbruk 2019 – 2030. «Målet er at Oslo kommune skal ha en andel økologisk mat på 50 % av det totale matinnkjøpet/andel økologisk mat er minimum 50 % av det totale matinnkjøpet (Oslo kommune, Byrådssak 249/19).» Oslo kommune innfører høsten 2022 gratis skolemåltid i alle videregående skoler i kommunen. Det er ikke krav om at måltidene skal være økologiske, eller ha en øko-andel. Høsten 2023 følger ungdomsskolene etter, og høsten 2024 blir det skolemat for barneskolene. I kommunens anskaffelsesstrategi, vedtatt av byrådet i 2017, heter det at «Kommunen skal benytte kategoristyring for å øke andel bærekraftige materialer samt økologisk mat og drikkevarer».

Viken fylkeskommune gjennomfører en stor skolemåltidssatsning blant de videregående skolene i fylket som forener ernæring, bærekraftig mat og kompetanseutvikling innen kokkefag. I vedtak fra 2020 står det at Vikens fylkeskommune sine skolekantiner «skal tilby mat som er sunn, bærekraftig og ha en økologisk andel på 30 %» (Viken.no, 2022). Viken fylkeskommune arbeider aktivt med sin anskaffelsesstrategi for å sikre at andelen økologisk mat kommer opp i 30 %, blant annet med krav om bærekraft i kravspesifikasjon og kontraktsvilkår, og med en dynamisk avtale for å sikre at bærekraftige og økologiske produkter faktisk blir levert.

I 2022 har 93 virksomheter med godkjenning for servering (hotell, restaurant og catering) i Norge et valørmerke fra Debio, hvorav 18 er i Oslo og 20 i Viken. Av de åtte som har valørmerke for butikk i Norge, er det en i Oslo og en i Viken. Begge har gull-valørmerket. Til sammen ni videregående skoler i Viken har bronse-valørmerket i sine kantiner. En videregående skole har sølv-valørmerket. Viken fylkeskommunes kantine i Drammen har bronse-valørmerket. Fem museer i Buskerud har Ø-merke på sine serveringssteder.

Som nevnt tidligere utgjør Oslo og Viken et stort marked av private og offentlige husholdninger. Vi har ingen brukbar statistikk for omsetningen av økologiske varer i Oslo og Viken, men antar at regionen med sine 1,9 millioner innbyggere og et omfattende næringsliv i og rundt Oslo og de andre byene, bidrar til en stor del av omsetningen av økologiske varer i Norge, sett under ett.

Tabellen på neste side viser omsetning av økologiske varer i dagligvarehandelen i perioden 2019 – 2021, og kan illustrere situasjonen i regionen. Den viser bl.a. at salget av fersk frukt og grønnsaker har gått ned med 7 %. Dette er en varekategori hvor mange norske økoprodusenter, spesielt fra Viken, bidrar. Økologisk andel omsatt frukt og grønnsaker i *grossistleddet* holdt seg uforandret på 2,5 % i 2020 – 2021. Omsetningen av ferskt kjøtt har økt med 25 %, en positiv trend. Omsetningen av økologiske meieriprodukter har økt med 19 %, en positiv utvikling hvor mange av Oslo og Vikens økomjølkeprodusenter bidrar.

Tabell 1: Omsetning økologisk i dagligvarehandelen 2019 – 2021. Mill. kroner og prosent.
Kilde: Landbruksdirektoratets rapport om produksjon av økologiske jordbruksvarer (2021).

Varekategori	2019	2020	2021	Endring 2021/2019
Tørrvare	824	1 006	1 003	22 %
Meieriprodukter	746	882	888	19 %
Fersk frukt/grønt	550	607	512	-7 %
Drikkevarer	169	193	197	17 %
Dypfryst mat	60	74	84	40 %
Ferskt kjøtt	57	71	71	25 %
Kioskvarer	59	62	61	4 %
Fersk ferdigmat/delikatesse	49	59	48	-2 %
Personlige artikler	23	23	33	41 %
Hus/hjem artikler	30	22	29	-3 %
Ferske bakerivarer	18	20	17	-9 %
Fersk fisk/skalldyr	4	4	6	49 %
Totalsum	**2 588**	**3 022**	**2 949**	**14 %**

Fra kantina ved Kalnes VGS, en av pilotskolene i Viken som i skoleåret 2021/2022 samarbeidet med Matvalget om å sette en ny standard for offentlige måltider, bl.a. med en økologisk andel på minst 30 %. Foto: Matvalget.

Miljøfyrtårn-sertifisering gir bedriftene smarte verktøy for å jobbe konkret med bærekraft innen områder som arbeidsmiljø, avfallshåndtering, energibruk, innkjøp og transport. Dette inkluderer også miljømerker som Ø-merket fra Debio. I Oslo og Viken er totalt 3 365 virksomheter miljøfyrtårnsertifisert, hvorav 868 fylkeskommunale, kommunale og statlige (Miljøfyrtårn.no). Virksomheter med denne sertifisering skal ha et mål om minimum 15 % økologisk mat av innkjøpene. Sertifiseringskriteriet lyder slik:
«Virksomheter med matservering skal 1) sette seg mål for å gjøre matserveringen mer bærekraftig, 2) definere tiltak for å nå målene, og 3) sørge for at tiltakene gjennomføres i praksis. Mål og tiltak skal dekke følgende områder: - Økt andel økologiske produkter. Målet må være på minimum 15 %. - Bærekraftige valg av kjøtt og sjømat. - Redusert forbruk av kjøtt, og økt andel grønnsaker, korn, belgvekster, frukt og bær. - Økt andel kortreist og/eller sesongbasert mat.»

Med dette store antallet miljøfyrtårnsertifiserte fylkeskommunale, kommunale og statlige virksomheter i fylket, er det et stort potensial i å minne dem om, og støtte dem i, å faktisk nå målet om 15 % andel økologiske produkt.

Det omsettes mange økologiske varer fra lokale produsenter hos REKO-ringene og Bondens marked, men det finnes ikke brukbar statistikk over denne omsetningen per i dag. REKO-ringen har møtepunkter i de fleste større byer og tettsteder i Oslo og Viken. Bondens marked arrangeres også regelmessig i de to fylkene. Mange andelslandbruk i fylkene drives med Debio-godkjenning, og antallet markedshager, mange av dem også økologisk-sertifiserte, er økende.

Myndigheter

Regjeringen, myndigheter, statsforvalterembetet, fylkeskommune og regionale/fylkesvise partnerskap har en viktig rolle i å synliggjøre mulighetene til økt forbruk, produksjon og omsetning av økologisk mat. Fundamentet for dette arbeid ligger i en politisk vilje til å utvikle norsk økologisk produksjon og forbruk. Det er et uttrykt ønske fra arbeidsgruppen og referansegruppen om behovet for å tallfeste et nasjonalt %-mål for økologisk produksjon og forbruk. Vi har i denne handlingsplanen satt et konkret mål for økt økologisk produksjon for vår region, for å vise vei og sikre fremdrift. Vi ser den positive effekten av å sette slike mål i våre nordiske naboland, samt flere andre europeiske land. En felles satsing over tid for å fremme økologisk mat, og et godt samarbeid mellom myndigheter, forskningsmiljøer og de ulike leddene i verdikjeden, har gitt gode resultater både i Danmark og Sverige i å øke den økologiske andelen i matproduksjon og forbruk.

I denne planen vises det til områder hvor myndigheter og beslutningstakere, på ulike nivåer, kan bidra til økt økologisk produksjon, omsetning og forbruk.

Status for Europa og Norden

Europakommisjonen har lansert strategien «Farm to Fork» som skal fremme et rettferdig, sunt og miljøvennlig matvaresystem. Strategien omfatter bl.a. økologisk produksjon, matmerking, dyrevelferd og forsyningssikkerhet. Ett av EU-målene er å øke andelen jordbruksland som dyrkes økologisk til 25 % innen 2030. I dag er andelen 8,5 % prosent i gjennomsnitt. Økologisk landbruk er et viktig satsingsområde i EU og dets viktige bidrag til et bedre klima og økt biodiversitet. Målet er å gjenopprette skadede økosystemer til lands og til vanns i EU, ved å øke andelen av økologisk landbruk og biodiversitetsfremmende landbruksmetoder i landbruksjorden (Kilde: Farm to Fork). Ett annet mål er å jobbe for å sikre at bønder (og fiskere) får en rettferdig andel av merverdien av bærekraftig produksjon.

Våre naboland og EU satser stort på økologiske produksjonsmål. Dette bidrar til økt salg i Norge av økologiske varer fra utlandet. Denne satsingen vil kunne påvirke tilbudet av økologiske produkter i Oslo og Viken, og bidra til mer import, både gjennom grensehandel, i matbutikker og via grossister.

Figuren nedenfor viser utviklingen i økologiske arealer i Sverige, Danmark, Finland og Norge fra 2013 til 2020.

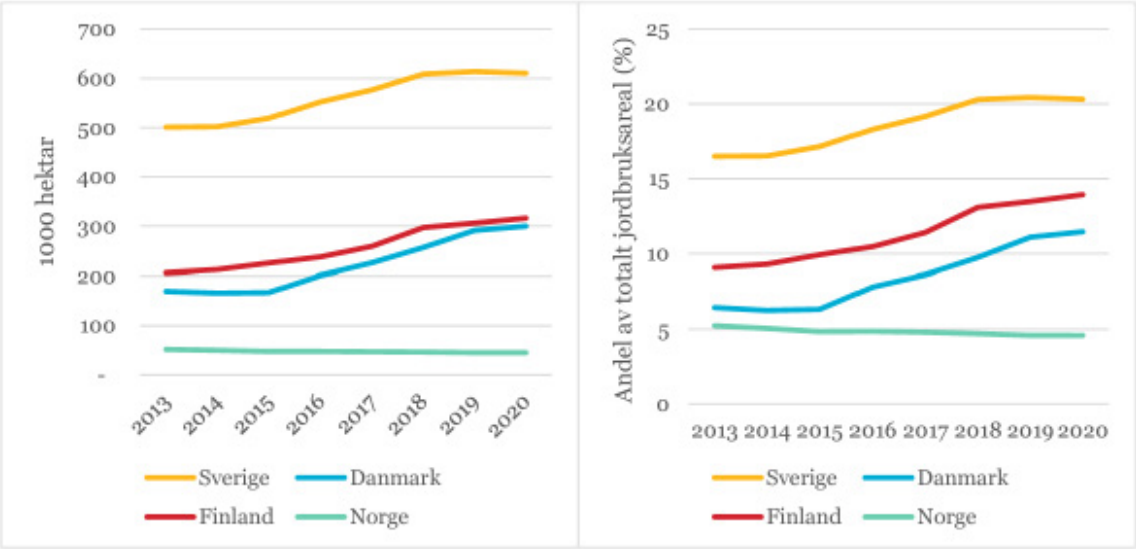

Økologisk jordbruksareal, 2013 – 2020. Venstre: 1000 hektar. Høyre: prosent. Kilde: Eurostat, 2022

Figuren viser en positiv utvikling i økologiske arealer i våre naboland, med Sverige i spissen, etterfulgt av Finland og Danmark. Tallene for Norge viser stagnasjon i arealer. Utviklingen i økologisk jordbruksareal samsvarer i stor grad med utviklingen i andelen økologisk av totalt jordbruksareal i hvert land. Sverige er nærmest EUs mål om 25 % økologisk jordbruksareal innen 2030, og tallene ser ut til å stabilisere seg på rundt 20 %.

Finland følger etter Sverige i areal og andel av totalt jordbruksareal i Norden. Det økologiske jordbruksarealet i Finland er nesten syv ganger større enn i Norge, mens den totale omsetningen og forbruket per person er lavere enn i Norge. En viktig forklaring er at økologiske kornprodukter er Finlands viktigste økologiske eksportvare.

Danmark har vært ledende i Norden i økologisk forbruk per person, og har hatt verdens høyeste økologiandel i detaljhandelen. I 2020 ble de forbigått av Sveits, til tross for fortsatt sterk vekst. I Sverige trekkes gjerne offentlig sektor fram som årsak til den positive utviklingen, mens det høye forbruket i Danmark skyldes først og fremt etterspørsel hos private forbrukere. Det har vært politisk vilje over tid til å fremme økologisk mat i Danmark, og et godt samarbeid mellom myndigheter, forskningsmiljøer og de ulike leddene i verdikjeden (Organic Denmark). Sverige har en handlingsplan med blant annet aktiv bruk av offentlige innkjøp som del av strategien for å få opp det økologiske arealet (Jordbruksverket, 2018 og Landbruksdirektoratet, 2021).

Den positive utviklingen innen økologisk forbruk i våre naboland og i Europa vil kunne påvirke situasjonen i det norske landbruket og omsetningen for økologiske produkter her. Vi har per i dag ikke oversikt over hvor stor andel av økologiske varer som blir importert fra utlandet. Den store økningen i salg av økologiske tørrvarer, dypfryst mat, drikkevarer m.m. som tabellen på s. 10 viser, der mange av produktene er importert, gir en sterk indikasjon på at importen av økologiske produkter har økt. En stor importandel er ikke gunstig for utviklingen av norsk, økologisk landbruk. Denne handlingsplanen tar høyde for at Oslo og Viken-landbruket bør kunne produsere flere av de økologiske produktene som befolkningen etterspør og til en rettferdig pris for bonden.

Her ser du noe vi kaller "rotpels" på kornrøtter. Den viser samspillet mellom jordlivet og planten. Planten sender sukkerholdige roteksudater som mat til jordlivet, og får ved hjelp av mikroorganismene i jorda, næringsstoffer fra jorda tilbake i lett tilgjengelig form. Foto: Statsforvalteren.

Meitemarken bidrar med å omdanne organisk materiale til jord, øke næringsomsetning, øke plantevekst og bedre jordstrukturen. Foto: Statsforvalteren.

4

Satsingsområder i verdikjeden og tiltak

Handlingsplanen omhandler tre hovedområder i verdikjeden for økologisk mat; produksjon, distribusjon og omsetning, offentlig og privat forbruk. Disse blir presentert hver for seg med de utfordringene for økologisk matproduksjon, omsetning og forbruk som har kommet frem i arbeid i referanse- og arbeidsgruppen. Hver utfordring har et forbedringsmål, samt strategi og innsatsområde som viser hvordan disse utfordringer kan løses eller forbedres i løpet av handlingsplanens fireårsperiode. De tre hovedområdene henger nøye sammen og påvirker hverandre. For å lykkes, er det viktig å se utfordringer, mål og satsingsområder i en helhet.

I tillegg har vi myndighetene, som på flere måter påvirker og regulerer næringsvirksomheten i alle deler av verdikjeden gjennom lover, insentiver og politiske beslutninger. Her er det også kommet innspill om utfordringer og forslag til strategier og tiltak, på et overordnet nivå, og som vi har valgt å ta med. Forskning og utdanning er omtalt under «Myndigheter».

4.1 Produksjon

Nedenfor presenteres hovedutfordringer, mål, strategier og satsingsområder for produsentene, dvs. bønder og grønnsaksdyrkere.

Utfordringer	Mål	Strategier og satsingsområder
Det er kun 6,4 % av regionens arealer som drives økologisk. (Hvorav 0,7 % er karensarealer)	10 % av arealet drives økologisk innen 2027	Støtte prosjekter som fremmer norsk, økologisk produksjon. Styrke nettverk og nettverksløsninger: • i produksjonsleddet • innen markedsføring, distribusjon og sortiment • økt kunnskap om forretningsutvikling gjennom tilskuddsordninger (etableretilskudd fra Innovasjon Norge og Mentorordninger) Støtte etablering av småskala grønnsaksproduksjon og markedshager.
Høy terskel for å legge om til økologisk	Lav terskel for å legge om til økologisk	Styrke og utvide dagens arealtilskudd til økologisk landbruk. Sikre forutsigbarhet for produsentene gjennom offentlige innkjøpsavtaler med økt andel økologisk mat. Støtte tiltak som øker tilgang på næringsstoffer, økologisk gjødsel og økt kunnskap om regenerative dyrkingsmetoder.
Bønder og rådgivere mangler tilstrekkelig tilgang på ny kunnskap og forskningsresultater om miljøbidraget til økologisk landbruk	Gode arenaer for utveksling av kunnskap og kompetanse Styrke spydspissfunksjonen til økologisk landbruk	Støtte tiltak som bidrar til profesjonalisering av bonden og fremmer utvikling av nye metoder og styrker arbeidet med jordhelse/karbonbinding (f.eks. regenerativt jordbruk, teknologi etc.): • Formidling av forskning og utvikling, testing av ny teknologi • Etablere webbasert utdanning innen økologisk landbruk (jfr. Krav.se) • Tiltak som fremmer nye produkter • Erfaringsdeling økologi/økonomi
Økologiske bønder mangler faglig og sosial støtte for omlegging	Flere bønder opplever at de har god støtte	Tilrettelegge for faglige nettverk i regionen som styrker samarbeid på tvers.
Produksjonsmiljøet i Oslo og Viken mangler en felles forståelse om økologisk landbruk sitt bidrag i å dra landbruket i en mer bærekraftig og miljøvennlig retning og for økt bioversitet	Økologisk landbruk sin spydspissfunksjon løftes frem	Formidle forskning og kunnskap om økologisk landbruk sitt miljøbidrag, med særlig fokus på Oslofjorden.

4.2 Distribusjon og omsetning

Distribusjon omhandler markedsføring, handel og transport av økologiske varer. Distribusjonskanalene består av distributører, grossister, detaljister og importører. Omsetningsleddet for landbruksvarer omhandler matvarebransjen, samvirker, hotell og restaurantbransjen, REKO-ringer, abonnementsordninger og andelslandbruk.

Utfordringer	Mål	Strategier og satsingsområder
Lav omsetning av norske økologiske produkter	Omsetningen av norske produkter skal øke med 5 % innen 2027	Økt utvalg hos grossister. Økt markedsføring. Jobbe for gode løsninger som gjør varene mer tilgjengelige for storhusholdninger, som for eksempel nettverksportaler. Tilrettelegge for direktesalg mellom produsent og forbruker.
Høy terskel for norske produsenter å komme inn i markedet med produkter	Omsetningen skal øke med 5 % innen 2027	Jobbe for bransjeavtaler som fordeler risiko, forplikter partene til å øke omsetning av økologiske produkter (tilsv. satsninger på Helkjedeavtaler).
Miljøfordelene ved økologisk produksjon er for lite synliggjort	Distribusjonsleddet kommuniserer miljøfordelene ved økologisk produksjon	Styrke norsk økologisk produksjon med regionale økologiske merkevarer. Styrke markedsføringsprogrammer i matvarebransjen og samvirker for regionale, økologiske produkter.
Det mangler statistikk på økologisk omsetning fra distribusjonsleddet, som også skiller mellom norskprodusert og importert økologisk mat	Godt statistikk-grunnlag for å måle utviklingen i omsetningen av norske, økologiske produkter	Bidra til å etablere bransjestatistikk, med mulighet for regionvise tall, som kan gi verdifull kunnskap om omsetning av norske, økologiske produkter.

4.3 Offentlig forbruk

I handlingsplanen har vi valgt å spisse satsingsområdet mot offentlig storhusholdning og forbruk. Oslo og Viken rommer et stort antall virksomheter som departementene og andre statlige organer, Statsforvalteren, fylkeskommunen med ansvar for videregående skoler og kommunene med ansvaret for skoler, barnehager, omsorgsboliger- og aldershjem o.l. De fleste har kantiner som serverer daglige måltider, og som har et potensial til å øke andelen økologiske produkter i sine menyer, og også få valørmerket i gull, sølv eller bronse. En økt øko-andel i offentlige kantiner vil bidra til økt etterspørsel og kunne øke produksjonen av norske økologiske produkter. Flere av utfordringene som planen skisserer og som bør løses eller forbedres, er sammenfallende med eller ligner utfordringene for privat forbruk.

Utfordringer	Mål	Strategier og satsingsområder
For få offentlige virksomheter har tallfestet målsetning for økologisk forbruk **Bærekraftskriterier blir prioritert i for liten grad ved offentlige innkjøp**	15 % flere offentlige virksomheter har et tallfestet mål på økologisk forbruk	Politikerne i Oslo og Viken går sammen om å tallfeste mål for sine virksomheter. Et tallfestet mål for økologisk matproduksjon og forbruk er et ønske når Strategien for økologisk matproduksjon og forbruk skal revideres. Jobbe for å koble økologisatsingen med folkehelse- og bærekrafts-agendaen i offentlig sektor.
For få offentlige storhusholdninger prioriterer økologisk mat i innkjøp	Offentlige virksomheter tar i bruk Debios valørmerker som et verktøy for måloppnåelse	Informasjonskampanje til kommunene og andre offentlige virksomheter som gjelder valørmerkene og økologisk mats plass i miljøtårnsertifiseringen. Samarbeide med aktører som bidrar til økt bruk av valørmerker. Arrangere møteplasser med erfaringsdeling for ansatte i offentlige storhusholdninger, inkludert kunnskap om økologisk mat og tips på håndtering og tilberedning.
For få Miljøfyrtårnsertifiserte fylkeskommunale, kommunale og statlige virksomheter har 15 % økologisk andel produkter	Flere Miljøfyrtårnsertifiserte fylkeskommunale, kommunale og statlige virksomheter har 15 % eller mer av økologiske produkter i sitt utvalg	Starte samarbeid med stiftelsen Miljøfyrtårn for å sikre informasjon om, og oppfølging av, krav om 15 % mål for andel norske, økologiske produkter. Initiere til at Miljøfyrtårn sin styringsportal blir et viktig styringsverktøy sammen med valørmerke-ordningen for å kunne dokumentere og evaluere økologisk forbruk.
Lav andel anskaffelsesavtaler i offentlige virksomheter med krav om en øko-andel	Økologisk mat er en del av anskaffelsesstrategien for offentlige virksomheter	Dele best praksis fra de offentlige virksomhetene som har øko-andel i sine avtaler. For eks. Viken fylkeskommune, Oslo kommune, Eiker vgs., Ål vgs., mfl. Formidling av Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ) og Kommunesektorens organisasjon (KS) sine retningslinjer for hvordan man legger inn krav om økologisk i anbud.
Manglende oppfølging i offentlige anskaffelsesavtaler **Få kommuner har en aktiv mat- og måltidspolitikk** **Distribusjons- og omsetningsleddet er ofte en flaskehals for offentlige innkjøp**	Flere kommuner og offentlige virksomheter har tatt inn årlig oppfølging av anskaffelsesavtaler Øke antall offentlige kantiner (kommunale/ fylkeskommunale/ statlige) som har Debio sitt valørmerke	Utvikle rutiner for oppfølging anskaffelsesavtaler med faktisk levert andel økologiske varer. Sikre erfaringsdeling fra fylkeskommunen, kommuner og skoler som har fått dette på plass. Initiere til at flere kommuner utarbeider en policy for egen matservering og gjennomfører tiltak i praksis. Initiere til aktuelle tiltak for å fjerne flaskehalser i distribusjons- og omsetningsleddet.
For lite kunnskap blant ungdom om økologisk mat og produksjon av den	Øke kunnskapen om økologisk landbruk for elevene i den videregående skolen	Få inn norsk, økologisk matproduksjon og forbruk i læreplanene for videregående skoler i Oslo og Viken. Bidra til en kartlegging av undervisningens materiell som benyttes i undervisningen og videreutvikle det. Jobbe for å målfeste andel økologisk mat i gratismat-tilbudet i de videregående skolene i Oslo kommune.
Det er lite kunnskap om økologisk mat generelt i befolkningen	Økt kompetanse om økologisk mat	Tiltak som øker kunnskapen om hvordan vi kan tilberede måltider som tilfredsstiller flere krav (bærekraft inkludert økoandel, ernæring, smak og livssynspreferanser, logistikk, økonomi etc.). Jobbe for å heve statusen til «hverdagskokken», til å fremme rimelige råvare- og sesongbaserte hverdagsmåltider. Jobbe frem nye kostholdsvaner og forbrukerpreferanser, - i tråd med tidens krav om helhetlige løsninger for bedre folkehelse og mer bærekraft.

4.4 Myndigheter

Regjeringen, myndigheter, statsforvalterembetet, fylkeskommune og regionale/fylkesvise partnerskap har en viktig rolle i arbeidet med utviklingen av det økologiske landbruket fylkene våre og i Norge. De kan arbeide mer aktivt for økt økologisk, norsk produksjon og forbruk gjennom strategier, tilskuddsordninger og beslutningsdokumenter.

Utfordringer	Mål	Strategier og satsingsområder
Vi mangler en tallfestet nasjonal målsetning for økologisk produksjon og forbruk	Et tallfestet mål for økologisk produksjon og forbruk er satt på nasjonalt nivå innen 2027	Partnerskapet for landbruksbasert næringsutvikling i Oslo og Viken samarbeider for å få inn et tallfestet mål ved revidering av Strategien for økologisk matproduksjon og forbruk. Statsforvalteren i Oslo og Viken tar initiativ til et felles brev med anbefaling om å jobbe mot et nasjonalt tallfestet økologisk mål og tilgjengelig statistikk på forbruk.
Uforutsigbar og svekket økonomi for økologiske bønder	Gode støtteordninger for økologisk produksjon er på plass Norske økologiske bønder får godt betalt for solgte produkter i butikk	Prioritere økologisk produksjon i tilskuddsordningene: • Driftstilskudd • Styrke og utvide dagens arealtilskudd til økologisk landbruk I dialog med matvarekjedene arbeide for god pris til bøndene for de økologiske produkter sine, samt for å unngå "overprising" av økologiske varer i enkelte butikker.
Vi mangler god nok statistikk på forbruk av økologiske varer, inkludert import, omsetning i dagligvarekjedene og ved direktesalg	Oppdatert tallgrunnlag for ulike salgskanaler	Fremskaffe og tilgjengeliggjøre statistikk om omsetning og import av økologiske produkter, både fra dagligevarehandelen og ved direktesalg.
Få offentlige kantiner har Debio sitt valørmerke i gull, sølv eller bronse, eller ø-merket	Øke antall offentlige kantiner som har Debio sitt valørmerke Mål for økologisk forbruk beskrives i offentlige planer/ strategier	Offentlige myndigheter (statsforvalterembetet, fylkeskommune og regionale/fylkesvise partnerskap) skal utforme anbud slik at økologiske varer vektlegges. Kompetanseheving for kantinepersonalet i offentlige virksomheter - lage møteplasser. Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ) må fremme økologisk matinnkjøp som et relevant og enkelt verktøy. Kriteriet om økologisk innkjøp bør kommuniseres i sammenheng med kortreiste matinnkjøp.
Økologisk produksjon er ikke innlemmet i de regionale og nasjonale miljøvirkemidlene	Miljøfordelene ved økologisk produksjon er beskrevet i nasjonale eller regionale miljøvirkemidler (RMP/ SMIL/KMP)	Statsforvalteren og Landbruksdirektoratet arbeider for å innlemme økologiske tiltak i miljøvirkemidlene. Landbrukets næringsorganisasjoner og Statsforvalteren samarbeider om å synliggjøre miljøbidraget fra økologisk produksjon. Arrangere webinar/samling om økologisk landbruks miljøbidrag .
For lite forskning på økologisk landbruk sitt miljøbidrag	Styrke forskning og utvikling innen økologisk landbruk	Mer kunnskap og formidling om miljøbidraget til økologisk landbruk. Mer støtte til forskningsprosjekter fra nasjonale og regionale tilskuddsordninger.

Kilder

5

Debio.no

www.fusilli-project.eu, 2021: Horizon2020-prosjekt, tilskuddsnummer 101000717

Ekoweb.nu, 2021

Hurdalsplattformen 2021 – 2025. Landbruk: Trygg mat og levende distrikt, side 19.

Jordbruksverket.se, 2018

Landbruksdirektoratet, Rapport om Produksjon av økologiske jordbruksvarer 2021, side 55-56. Produksjon av økologiske jordbruksvarer 2021.pdf (landbruksdirektoratet.no)

Landbruksstrategi 2021 – 20230 for Viken fylkeskommune

Miljøfyrtårn. Finn sertifiserte virksomheter. Hentet 23. juni 2022 fra: https://www.miljofyrtarn.no/sok-virksomheter/

Nasjonal strategi for økologisk jordbruk 2018 – 2030

Oslo kommune, Byrådet. Byrådssak 249/19 Framtidens forbruk - strategi for bærekraftig og redusert forbruk 2019 – 2030

Om Farm to Fork: en bærekraftig matvarekjede https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/EU-EOS-informasjon/EU-EOS-nytt/2020/eueos-nytt---29.-mai-2020/from-farm-to-fork-en-barekraftig-matvarekjede/

Organicdenmark.com

Viken fylkeskommune. Den største skolemåltidssatsningen siden Oslofrokosten. https://viken.no/aktuelt/den-storste-skolemaltidssatsningen-siden-oslofrokosten.133973.aspx

Økologiprogrammet 2019 – 2030 fra Landbruksdirektoratet

ØKOLOGISK – SÅ KLART

Statsforvalteren i Oslo og Viken

VIKEN FYLKESKOMMUNE

SERVICE GROSSISTENE

Norfura bondens selskap

coop

Økologisk Norge

NLBS

BUSKERUD BONDELAG

ØSTFOLD BONDELAG

Matvalget

Norsk Landbruksrådgiving

gartnerhallen

Regionkontor Landbruk
Lørenskog, Oslo og Rælingen